

RUSYA'DA DEVRİM, MUHACİRLER VE EKBER KAZIM MUĞAN
REVOLUTION IN RUSSIA, IMMIGRANT AND EKBER KAZIM MUĞAN**Hakan ERTUĞRAL*****ÖZET**

19. Yüzyıl Osmanlı topraklarına doğru çok büyük göç hareketlerine sahne olmuştur. Rusya'nın Türk ve Müslüman unsurların üzerinde hakimiyet kurmaya başlaması ve sonrasında uyguladığı merkezîyetçi politikalar, Osmanlı Devletine doğru bir göç dalgası yaratmıştır. 20. Yüzyılın ilk çeyreği bitmeden, Rusya'da çarlık yıkılacak ve I. Dünya Savaşı bitmeden bu ülkede yeni bir rejim kurulacaktır. Rusya rejimin çökmesiyle iç savaşa sürüklenmiştir. İşte bu iç savaş esnasında, 1917-1920 yılları arasında Rusya'dan yaklaşık 2-3 milyon kişinin göç ettiği tahmin edilir. Göç eden Türkler özellikle Kafkasya bölgesinde yaşayanlar olup, Türk ordusunun çekilmesiyle oradan ayrılacaklardı. İşte bu insanların arasında Ekber Kazımbeyov ve kuzeni İbrahim Safi isimli iki ressam da vardır. Ekber Kazım Muğan, geldikten sonra Ardahan'da Belediye Reisliğini 1930-1934 arasında yapmış, bundan sonra 2 yıl Kars Lisesinde resim öğretmeni olarak bulunmuştur. Rusya'da Moskova'da Hukuk eğitimi aldığı, sonrasında ise Resim ve Heykel eğitimine devam ettiği kesindir. Onun bu tarihlerde Kiev ve Petrograd'da da eğitim için bulunduğu iddia edilir. Ekber Kazımbeyov ünlü Rus ressamı Leonid Pasternak ve Kazimir Malevich'ten eğitim almıştır. Kendisi Türkiye'ye geldikten sonra Ardahan'da uzun süre arıcılık ile de uğraşmıştır. Ekber Kazım Muğan 1966 yılında İstanbul'a gelmiş, 1972 yılında ise vefat etmiştir. Kendisi adına Pamukbank Suadiye Sanat Galerisinde 4 Nisan – 2 Mayıs 1986 tarihlerinde bir sergi düzenlenmiştir. Bu çalışmada iki kuzenin, Ekber Kazım Muğan ve İbrahim Safi'nin, Türkiye'ye gelişinde etkili olan süreç incelenecek ve bu süreçle Türkiye'ye gelmiş sanatçıların bıraktığı izlere baktıktan sonra Ekber Kazım Muğan'ın hayatı detaylı olarak anlatılacaktır.

ABSTRACT

In the 19th century, there was huge migration movement through to Ottoman lands. Russia started to conquer Turkish and Muslim regions and also applied centralist policies on these minorities which lead to migration to the Ottoman Empire. In the first quarter of the 20th century, tsarist regime in the Russia was fallen and a new regime was established in Russia. After the tsarist regime fall, civil war began in the Russia. During this civil war between 1917 and 1920, it is estimated that two or three billion people left Russia. Turks who migrate from Russia mostly lived in Caucasia and they came to Turkey with Turkish army when they started to retreat. Ekber Kazımbeyov and İbrahim Safi also came to Turkey with these people. After Ekber Kazım Muğan came to Turkey, he was mayor between 1930 and 1934, after this, he worked as an art teacher in Kars High School in 2 years. He studied Law in Moscow and also Painting and Sculpture as fine art. It is claimed that, he also studied Law in Kiev and Fine Arts in Petrograd same years. His teachers were the famous Russian painters, Kazimir Malevich and Leonid Pasternak. After he came to Turkey, he also labored bee culture in Ardahan in many years. Ekber Kazım Muğan came to İstanbul in 1966 and died 1972. Pamukbank Suadiye Art Gallery organized an exhibition for his works in between 4th April and 2nd May 1986. In this work, period which led to Ekber Kazım and İbrahim Safi migrate to Turkey was investigated and also show how they affected the Turkish art, and lastly, life of the Ekber Kazım Muğan is detailed explained.

* Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

1. BOLŞEVİK DEVRİMİ VE RUSYA'DAN GÖÇLER

1.1. BÜYÜK SAVAŞ VE ÖNCESİNDE RUSYA'DA YAŞANANLAR

1.1.1. Rusya'da İlk İhtilal: 1905 İhtilali, Öncesi ve Sonrası

Bilindiği üzere Büyük Savaş üç büyük hanedan imparatorluğunun da yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Romanovlar'ın yönettiği Çarlık Rusya, Habsburg yönetimini altındaki Çifte Monarşi, Avusturya- Macaristan ve son olarak da Osmanlı tarafından yönetilen Osmanlı İmparatorluğu. Bu üç imparatorluğun kaderi için de savaş son sözü söylemiştir. Elbette her üçünün de kendilerine ait uzun yıllardır devam eden sorunları mevcuttu ve her bir İmparatorluğun çöküşü de egemen buldukları coğrafyalarda sonrasında da devam edecek meselelere yol açacaktı. Bu triodan ilk çöken ise bir devrim sonucunda Çarlık Rusya'sı olacaktı. 1917 yılında gerçekleşen devrimle Rusya önce savaş dışı kalmış, sonra da bir iç savaşa sürüklenmiş, nihayetinde de Sovyetler Birliği olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

Şubat 1917'de Rusya'da yaşananlardan önce Çarlık için bir dönüm noktası daha olacaktır. 1905 İhtilali olarak anılan bu hareket aynı zamanda 1917 olayları için de bir giriş niteliği teşkil edecektir. 1905 İhtilali bir anda patlak vermiş bir olay değildir. 1894 yılında Fransa ile yaptığı ittifakla, Avrupa'da Almanya'ya karşı kendine bir güvence elde eden Rusya, özellikle 1877-1878 Osmanlı- Rus harplerinden sonra Balkanlar'da ve Avrupa'da tekrar bu raddede maliyetli bir maceraya girmemiş ve daha barışçıl bir siyaset izlemiştir. Şüphesiz 93 Harbinden harcadığı kaynaklara rağmen istediği sonuçla ayrılamamış Rusya, bu dönemde kendi iç meseleleri ile de uğraşmak zorunda kalacaktır. 1881 yılında daha, Çar II. Alexander bombalı suikast sonucunda hayatını kaybetmişti. Bu olayın, halefleri oğul III. Alexander ve torun II. Nikolay üzerinde etkileri olmuştur ki bu etkiler onların siyasi hayatlarına da yön verecektir. III. Alexander için de bir suikast tertiplenecek, Lenin'in abisi suçlulardan biri olarak yargılanıp idam edilecekti. II. Nikolay'ın hakimiyeti ve onun egemenliği sırasında yaşanan olaylar işte bu sürecin devamı niteliğinde olmuştur.

Çar II. Alexander, haleflerine oranla çok daha liberal fikirleri olan bir hükümdardı. Tahta çıktığı tarih olan 1855 yılından sadece 6 sene sonra, 5 Mart 1861 yılında 'Kurtuluş Kanunu' adlı manifestoyu yayımlayacak ve Rusya tarihindeki önemli anlardan biri yaşanacaktı. Bu manifestodan önce de, I. Alexander'ın yerine Çar I. Nikolay'ın geçtiği sırada saray muhafızlarının 'Anayasa isteriz' şeklinde bir tepkisi olmuştur. Rivayete göre askerlerin 'Anayasa (Konstitustiya)'yı Çariçenin ismi sandıkları söylenir. 1861 yılıyla beraber, Rusya'da yerel yönetimlere serbesti hakkı tanınmıyor ve serflik sistemi kaldırılıyordu. Bu da yeterli görülmeyecek ve bu köylülere toprak da verilecekti. Mamafih olaylar yönetimin planladığı şekilde yürümedi ve yeni sistem çöktü. Çünkü bu toprakların mülkiyeti toprak sahiplerine ait kalmış, işleme hakkını alan köylünün arazinin karşılığını nakdi veya hizmet olarak ödemesi gerekmişti. Toprağı köylüye dilediği gibi dağıtan toprak sahipleri, yeterince verimli olmayan arsaları bu kişilere bıraktığı gibi ağır şartlarla ödemelerin yapılmasını da garanti altına almıştı. Bu şartlar altında toprağa kavuşan köylüler bir süre sonra tekrar eski esir durumlarına düşüyor, kurulan sistem de bu şekilde çöküyordu. Yine bu dönemde madenlerde, fabrikalarda ve

asillerin evinde çalışan esirler de özgür bırakılmış ve topraksız 4 milyon kişi ortaya çıkmıştır. Bu kişiler ve toprak sahibi olmayı reddederek gelişmeye başlayan sanayiye katılmak için şehirlere giden işçiler, gelecekte Rus proletaryasını oluşturacaktı. İşte bu insanlar 1917 yılında Rusya'nın kaderini çizecek kişilerdi. Narodnik (Halkçılık) Hareketi denen olayın ardında bu başarısız 'Toprak Reformu' yatar. Bu hareketin en önemli temsilcilerinden biri de 1895 yılında Lenin (Vladimir İlyiç Ulyanov) tarafından kurulan İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Örgütü olup 1898 yılında Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi olacaktır. Sonraki Sovyetler Birliği Komünist Partinin başlangıcıdır. Toprak Reformu başarısızlığının bir yandan da sanayileşmenin sorunları ile kesişmesi Rusya için yeni bir problem teşkil etti. Topraksız kalan veya toprakta yaşadığı şartlardan dolayı sanayide çalışmak için şehirlere göçler yaşanıyordu. Sanayileşen Rusya'da, işçilerin çalışma saatlerinden sağlık koşullarına kadar çok sayıda sorunu vardı. Bu nedenle 1870-1880 yıllarında grevler ve ayaklanmalar yaşandı. Bu olaylar 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasına yasak getirip, ücretin nakdi ödenmesi şeklinde düzenlemeleri getirse bile fabrika sahiplerinden gelen baskı ile karardan dönülmesi 1895-1898 yıllarında yeni bir grev dalgasına sebep oldu. 1897 yılında çalışma saatleri ile iş gününün 11,5 saat, gece çalışmasının da 10 saate düşürülmesi pek de sonuç vermiyordu. Fahir Armaoğlu'nun (2010) belirttiği gibi 'tüm bu baskılar, grevler ve gösteriler hem sınıf bilinci hem de birlikte hareket etme tecrübesi kazandırıyordu' (Armaoğlu, 2010, s.1107).

Yukarıda anlatılan şartlar altında Rusya'da doğusundaki topraklarda sonu hazin bir maceraya girişti. Avrupa'da barışı korumaktan yana olan ve ülkesinin geleceğini Moskova'nın doğusundaki topraklarda gören Çar Nikolay ve onu bu yola sürüklemek için her fırsatı değerlendiren kendisinden 9 yaş büyük kuzeni II. Wilhelm, Rusya'yı bu mücadeleye sokacaktı. Daha tahta geçer geçmez Nikolay'ı 'Parisli kral katillerine karşı uyarın Wilhelm, ona Rusya'nın görevinin 'Moğolların ve Budizm istilasına karşı haçı ve Avrupa'nın eski Hristiyan kültürünü korumak' olduğunu da hatırlatıyordu (Lorrain,n.d., s.115-116). Kayazerin planı açıktı, Rusya Avrupa siyasetinin dışında kalacak ve Fransa yalnızlaşacaktı. Bu şekilde Almanya iki cepheli bir çatışmadan da korunmuş oluyordu. Aynı zamanda Habsburg monarşisinin Balkanlar'da eli rahatlıyordu. Aynı zamanda 1897'de Çin'de iki misyonerinin öldürülmesi üzerine Jiao-Zhou körfezini kiralama yoluyla elde eden Almanya bölge siyasetinde daha etkili hale geliyor ve bölgede 30 Ocak 1902'de ittifak yapan Japonya ve İngiltere'nin de karşısına çıkıyordu. Şüphesiz onlarla mücadele etmeyi göze alamayacak Almanya'nın Rusya'yı burada bir çatışmaya sokması ve sonrasında kazanç elde etmeyi beklemesi normal karşılanabilir. Maliye Bakanı Witte, Dışişleri Bakanı Lamsdorf ve Harbiye Nazırı General Kuropatkin bu bölgede faaliyetlerin Rusya'yı Avrupa'da zayıf düşüreceği ve geleneksel siyasetinden yoksun bırakacağına dair itirazlarını belirttiler. Lamsdorf Balkan politikasını savunurken, Kuropatkin Japonya ile anlaşıp Mançurya'nın bölüşülmesini savunuyordu. Tam burada Wilhelm tekrar devreye girecek, Çarı Uzakdoğu ile ilgili endişelere sevk edecektir. Japonların milyonlarca Çinliyi Rusya'ya karşı eğittiğini ve Vladivostok ile Port Arthur arası bölgenin kaybının 'düşman ellerde yeni bir Çanakkale' olacağını söylüyordu

(Armaoğlu,2010, s.1094). Savaşa giden yoldaki diğer karakterde Bezobrazov isimli bir maceraperest olacaktı. Saraya nüfuz eden bu şahıs ki bunu özellikle çarın bacanağı Grandük Alexander Mihayloviç'in de sayesinde çarı etkilemeyi başardılar. Yalu Nehri vadisinde bulunan doğal kaynakları işletme izini ve çardan 2 milyon ruble almayı başaran bu şahıs işte başarısız olmasına rağmen, Çarlığın Mançurya'da kalıcı olmasını sağlayacak ve Japonya ile ilişkilerine çok zarar verecekti. Bu siyaseti destekleyen Amiral Alexeev'in de bölgeye vali olarak gönderilmesi, bu maceraya karşı çıkan Witte'nin istifası ve yerine ülkedeki ihtilalcileri durdurmak için savaşın ateşli bir savunucu Plehve'nin gelmesi Rus- Japon savaşını kaçınılmaz hale getirecekti (Armaoğlu,2010, s.1094). Savaş ise Rusya için tam bir hezimet oldu. Bu hezimetin boyutlarını arttırma görevini tekrar kuzen 'Willy' üstlenecekti. Çara verdiği tavsiyede, Rusya'nın Baltık Filosunun derhal Japonya'ya çarpışmak üzere Amiral Rojdestvenkiy komutasında gönderilmesinin doğru olacağını söyledi, ayrıca Almanya'nın da tıpkı Rusya'nın müttefiki Fransa'nın Madagaskar ve Çin hindi üslerinde izin vereceği gibi, tüm üslerini gerekli ikmal için kullandıracağını da garantisini verdi (Lorrain,n.d., s.119). Bu olay Rus Baltık filusunun neredeyse yok olmasına neden oldu. Amiral Togo idaresinde Japon Donanması, Rus filusunun 37 gemisinin 19 tanesini 27 Mayıs 1905 günü ani bir baskınla batırdı. 1905 Ekim ihtilaline giden süreç ise bu yenilgiden önce başlamıştı. Zor şartlarda bu harbe giren Rusya'da, savaş şartları yeni sorunlara neden olmuştu. Askere alınan köylüler nedeniyle üretim düşmüş, gıda ve hammadde sorunları başlamıştı. Düşen hammadde miktarı ile fabrikalarda üretim azalıyor bu da işsizliğe neden oluyordu. Ardı ardına gelen yenilgiler de şüphesiz monarşinin itibarını zedeliyordu. Savaşı destekleyenlerden Plehve 1904 yılında daha suikast kurbanı oldu. Sosyal Demokrat İşçi Partisinin de çabalarıyla işçi hareketleri başladı.1905 Ocağında Petersburg'da işçi grevleri başladı. Çara dilekçe vermek isteyenler, 22 Ocak 1905 Pazar günü, kışlık sarayın önünde toplandıklarında, muhafızların üstlerine ateş açması sonucu yüzlerce kişi öldü. Bu olay elan 'Kanlı Pazar' olarak anılır ve Çar Nikolay'a da 'Kanlı Nikolay' lakabının takılmasına neden olmuştur. Grevler gittikçe yayılıyordu bu dönemde ve 2,8 milyon kişinin katıldığı tahmin edilir ki tam bu esnada Çarın amcası Grandük Sergei 17 Şubat tarihinde öldürüldü ve nihayet 3 Martta Çar, bir Danışma Meclisi'nin kurulacağını açıkladı. Fakat bu yeterli olmadı ve olaylar devam etti. Bu esnada İçişleri Bakanı Bulygin başkanlığında bir heyet 'Duma'nın esaslarını belirlemeye çalışıyordu. 19 Ağustos 1905 tarihinde yayınlanan kararname ile seçim esasları ilan edildi ve üç grup seçmen tanımlandı: Asiller, şehirliler ve köylüler. Mülkiyeti olmayan şehirlilere oy hakkı verilmiyordu ki bu zaten hareketin öncüsü işleri kapsıyordu. Asiller ve şehirliler iki dereceli, köylüler ise üç dereceli bir sistemde milletvekili seçecekti. Bu kararlar kimseyi memnun etmese bile üniversite özerkliği ile alınan kararlar, üniversitelerin gelecekte ihtilalcilerin güvenli toplama alanları haline gelmesine neden olacaktı. 26 Ekim 1905 tarihinde Petersburg'da, liderleri arasında Troçki'nin de olduğu İşçi Delegeleri Sovyeti arkasından da 'Moskova Sovyeti' kuruldu. İşte bu şartlarda Çarlık bir adım daha atacak ve 30 Ekimde bir manifesto yayınlayarak, Devlet Meclisi ve Duma'dan meydana gelen iki meclisli bir parlamento ilan

edecekti. Duma'nın aslında pek yetkisi yoktu, hükümete sorular yöneltebiliyorlardı fakat bakanlar Çara karşı sorumluydu ve onun tarafından tayin ediliyordu (Armaoğlu, 2010, s. 1008-1009). Armaoğlu'nun belirttiği üzere;

“1905 İhtilali Rusya'ya meşruti monarşiyi getirmemiş olsa da, bu ihtilalin sonunda demokrasi yolunda önemli bir adım atıldığı gerçektir. Fakat, aynı şekilde, sol hareketlerin de özellikle Duma vasıtasıyla bir dinamizm kazandığı da inkar edilemez. Nitekim Duma'nın kısa ömrünü de belirleyen bu sol hareketler oldu” (Armaoğlu, 2010, s. 1110).

1905 İhtilali ile Rusya'da sular durulmadı. Özellikle ihtilalci sol grupların başını çektiği terör olayları ve hareketler varlığını sürdürdü. Çar da Ekim Manifestosundan pek memnun değildi çünkü bu kararları gerçekten desteklemiyordu. Onun karakteri, Pierre Lorrain tarafından anlatılan biyografisinde görüleceği üzere monarşiye bağlı ve bunun da halkının iyiliği için olduğuna derinden inanan bir yapıdaydı. Duma ile hükümet arasında da bir uzlaşma söz konusu değildi. Başbakan Stolypin'ilk icraatı, 22 Temmuz 1906'da Duma'yı askerlerle işgal etmek oldu. Hareketin hedefi Cadetler (Anayasacı Demokratlar, liberal parti) ve sol milletvekilleri olduğu için onlar derhal Finlandiya'ya kaçtılar. 25 Ağustos'ta Stolypin'e bir suikast girişimi oldu ve kızının yaralandığı saldırıda 27 kişi hayatını kaybetti. Bu olaydan önce denizcilerin Kronstadt üssünde ayaklanması da başlamıştı. Haziran 1907'de sosyal demokratların Çara suikast düzenleme hazırlıkları ortaya çıktı. Bu olay Duma'nın sonu oldu ve 16 Haziran 1907'de feshedildi (Armaoğlu, 2010, s.1111-1112). 1905 Devrimi, Rusya'nın sanayileşmesi ve başarısız toprak reformunun, Çarlığın otoritesini ve gücünü sarsan Japonya yenilgisi ile birleşmesinin sonucu oldu. Hobsbawm'a göre, devrim, Çarlığın devrilebilir olduğunu ispatlamıştı. O ayrıca, günümüzde tarihçilerin söylediği, birinci dünya savaşı olmasaydı devrimden kaçınılabileceği ve Rusya'da liberal bir toplum oluşacağı tezine kesinlikle karşı çıkar ve ekler; “Oysa dönemin insanlarını bundan daha fazla hayrete düşürecek bir ihtimal daha olamazdı” (Hobsbawm,2013, s.316). Ayrıca onun iddiası, Savaşın aslında toplumsal ve siyasi harareti yatıştırdığı ve bu etki geçince Çarlığın akıbetinin ne olacağının ortaya çıkacağıdır (Hobsbawm,2013,324). Buna katılmak mümkündür, savaşın toplumsal sorunları bastırıp milliyetçi duyguları canlandırdığı kabul edilebilir bir iddiadır. John Horne tarafından da belirtildiği gibi; ‘Avrupa kentlerinin ana caddelerinde coşkuyla gösteri yapan şoven kalabalıklar, sınıfa karşı ulusun zaferin işaret ediyordu. İkinci enternasyonalin savaşı önlemedeki başarısızlığı ve ulusal birlik hükümetlerine desteği, savaş öncesi enternasyonalizmin iflasını, hatta sosyalist lider kadrolarının ‘ ihanet’ini simgeliyordu’ (Horne,2012,172). Fakat uzun süren savaşta, bu sorunların eskisinden şiddetli şekilde alttan baskı uygulayacağı ve Rusya'yı yıkacağı da ortadadır. Bu olayların gölgesinde, 1914 yılında Çarlık rejimi Büyük Savaş'a doğru gidecekti.

1.1.2. Büyük Savaş Yıllarında Rusya

1908 yılından itibaren aslında Rusya için bir atılım dönemi de olmuştur. Yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesine önem verilerek ekonomik büyümeyi sağlamak isteyen yönetim, aynı zamanda eğitim konusuna da önem verecekti. Öncelikle ilkokulları parasız ve

zorunlu hale getirmiş, okuma yazma oranında ciddi artışa neden olacak reformları da başlatmıştı. Fransız ekonomi uzmanı Edmond Thery'e göre, Rusya XX. Yüzyılın ortalarında siyasi ve ekonomik yönden Avrupa'da egemen güç haline gelecekti (Lorrain, n.d., s.137). Fakat olaylar tam olarak durmayacaktı. Eylül 1911'de Başbakan Stolypin, Kiev'de Çarın önünde suikast sonucu hayatını kaybedecekti. Onun ölümünden sonra Nikolay güçlü bakanlara önem vermeyecek ve ülkeyi kendi yönetmeye çalışacaktır (Lorrain, n.d., s. 139). Büyük Savaş görünürde Çifte Monarşi ve Sırbistan arasında yaşanan bir sorundan, veliaht Ferdinand'ın öldürülmesinden çıkmıştı. Konumuz kapsamında olmadığı için hala tartışılan savaş nedenlerine değinmeyeceğiz fakat 28 Temmuz 1914'den, yani Avusturya- Macaristan'ın Sırbistan'a harp ilan etmesinden 4 gün önce, 24 Temmuz'da Rusya 'kısmi seferberlik' ilan etmişti. Seferberlik ilanının, *Aufmarch*'a kaçınılmaz olarak neden olacağı düşünülüyordu. Bu, komşuların istilası anlamına, yani harbin çıkması anlamına gelecekti. Her ne kadar Rusya ve Fransa açısından bu böyle olmasa bile, iki müttefik arasında kalan Almanya için öyleydi. İlk seferberlik ilan eden, en hızlı sürede askeri gücünü toplayıp düşmanını vurma avantajına sahip olacaktı ve Alman askeri planı iki müttefikten birini kısa sürede savaş dışı bırakıp, öteki devletle bire bir mücadele etmek üzerine kurulmuştu. Rusya açısından ise bu mecburi bir durumdu, idari örgütlenmesi ve ikmal işe imkanları Almanya ve Çifte Monarşi kadar sağlam olmayan Rusya, daha erken seferberlik ilanı ile bu açığı bir nebze kapatabilirdi. Franz Josef tarafından savaş kararı alınmasından iki sonra, Çar seferberliği 'genel seferberlik' şekline çevirdi. Bu Almanya için *Aufmarch* demekti, o da Belçika'nın istilası ve Fransa üzerine taarruz demekti. 28 Temmuz'da Rusya'dan gelen seferberlik hamlesine Almanya 1 Ağustos'ta yanıt verecek ve Avrupa için Büyük Savaş başlayacaktı (Howard, 2014, s.47). Literatür ve resmi antlaşmalar savaşın suçlusu olarak Almanya'yı kabul etmişti. Sonrasında birtakım teoriler ile 'geri' Rusya'nın ileri kapitalist ülkelerin arasındaki savaşa çekildiği anlatılmıştır. Fakat McMeekin ısrarla bunun böyle olmadığını söyler. Alman sefirine, Rus seferberlik ilanını durdurulamayacağını söyleyen Sazanov'du, ayrıca o, Almanya'dan 1 hafta önce bu kararı imzalarken buna neden olabileceğinin de bilincindeydi. McMeekin; '*1914'de St. Petersburg'da savaş isteyenlerin sayısı en az Berlin'dekiler kadar çoktu ve üstelik önce seferber olan onlardı.*' der ve ekler; '*Rusya'nın savaşa tutuşması Sırbistan için değil, İstanbul ve boğazlar üzerinde denetim sağlamak içindi*' (McMeekin, 2013, s. 277-278). 1904-1905 Rus- Japon savaşını toplumun içinde oluşan aşırılıkları bastırmak için kullanacağını düşünen Plehve örneği ortadadır ve 1914 yılına gelindiğinde Rusya'da iç huzursuzluklar son yıllarda tekrar başlamıştı. 1914 öncesinde Rusya yeniden muazzam bir endüstrileşme evresine girmişti, bu aynı zamanda proletaryanın büyümesi demekti. Her zaman Bolşevizm yanlısı olan duman, kömür, demir, tekstil ve çamurdan oluşan sefil ordugahları –Donetsk, Urallar, Ivanovo-saymazsak, Moskova ve St. Petersburg'da kurulan fabrikalara akan genç köylü göçmenlerin, daha ılımlı Menşeviklerin yerine Bolşeviklerin yanında saf tutması daha olasıydı. 1912 yılında, Lena Nehri üzerindeki (İngilizlere ait) Sibirya'nın altın madenlerinde 200 grevcinin öldürülmesi, olayları daha dramatik bir hale getirecekti (Hobsbawm,2013, s.323). Rusya,

savaştan önce büyümeyi yaşamıştı, 1908-1914 arasında %8,8 olan oran 1914 yılında %14'e yükselmişti. Aynı şekilde 1905 yılında kurulan Zemstvo (yerel düzeyde il meclisleri) refah faaliyetleri ve uzmanların kamu hizmetine katılım aracı olmuştu (Strachan, 2014, s.279). Rusya'nın savaşa girişi işte bu şartlar altında ve böylece gerçekleşti.

Rusya savaşta yaklaşık 3 yıl aktif olarak mücadele etti, Bolşevik devriminden kısa süre sonra Doğu cephesi için silahlar susacak ve Brest-Litovsk Barışı için görüşmeler yapılacaktı. Harp boyunca Rusya Avrupa topraklarında Almanya ve Çifte Monarşiyle, Kafkasya'da ise Osmanlı Devleti ile çarpışacaktı. Rusya harbe görünürde Sırbistan için girmiş ve ona pek çok güvence vermişti. Japonya'da aldığı yenilgiden sonra tekrar Balkanlara dönen Çarlık, uzun geçmişi olan Panslavist politikaları tekrar düşünmeye başlamıştı. Bir yandan ise, son dönemde Fransa ile yaklaşan ve ciddi yatırımları 1905'den sonra ülkeye çeken Çarlık, Almanya ile daha aktif mücadeleye girip Fransa'yı rahatlatma baskısı altındaydı. Bu durum, Howard'ın belirttiği gibi planlarda bir belirsizlik yaratıyordu. Grandük Nikolay yönetimi altındaki ordu iki ayı gruba ayrıldı ve birini Kuzeybatı Polonya ve Prusya'da Almanlara karşı, diğerini ise Galiçya'da Habsburg Monarşisine karşı savaşması için konumlandırdı. General Rennenkampf'in kumandanlığı altında 1. Ordu doğrudan Doğru Prusya'ya taarruz etti ve Almanları Gumbinnen'de mağlup etti. Aynı anda General Samsanov komutasında ikinci ordu güneyden Alman sağ kanadına hücum etti ve tehdit etti. Önceliği Fransa'ya veren Alman savaş planı, doğuda tek bir ordu ile Prusya'da direnme kararı vermişti ve General von Pritwittz'in komuta ettiği ordu kısa sürede Vistül'ün gerisine genel bir çekilme başlattı. Prusya, Alman monarşisi için merkezdi ve Rusya'ya bırakılması söz konusu olamazdı. Bu nedenle derhal bu ordunun başına Paul von Hindenburg ve Liege kuşatmasında kendini gösteren Erich Ludendorff getirildi. Görevden alınan Pritwittz'in kurmay başkanı Max Hoffmann'ın hazırladığı savaş planını kabul ettiler. Rennenkampf oyalanacak, Samsanov'a saldırılacaktı ve öyle yapıldı. Rus telsiz mesajlarını eline geçirmeleri ve yerinde kalma emrine itaat etmeyip Samsanov'un geri çekilişinin önüne geçmek ve iki ordu arasında bağlantıyı kurmak için öne atılan General von Fransuva'nın sayesinde büyük bir zafer kazanıldı. Tannenberg çarpışması 27-30 Ağustos arasında sürdü ve Rusya için büyük bir yenilgi oldu. Tannenberg, ikinci dünya savaşından önce sıkça adını duyacağımız Hindenburg ve Ludendorff'un ulusal kahramanlara da dönüşmesini sağladı. Daha güneyde, Habsburg ordusuna karşı ise Ruslar başarılı oldular. Conrad von Hötzendorf'un Sırbistan'ı ilk hedef olarak görmesi fakat Alman baskısı nedeniyle Ruslarla da savaşmak zorunda olması, Monarşinin ordularını iki cephede de ağır mağlubiyete sürükledi (Howard, 2013, s.59-62).

1914 yılı biterken, Doğu Cephesinde çatışmalara rağmen bir galip yoktu. 1915 yılında Alman ordularının komutası Moltke'den Falkenhayn'a verilmişti. Falkenhayn, savaşın batı cephesinde alınacak bir sonuca bağlı olduğuna kesin şekilde inanıyordu. Doğu cephesi onun için önemli değildi, Fransa derhal yenilgiye uğratılmalı ve savaş bu şekilde bitirilmeliydi. Tarihi Alman planları da buna uygundu, Rusya'nın Almanya ile tek başına mücadele edemeyeceği düşünülüyordu. Fakat yukarıda belirtildiği üzere, Doğu Cephesi kumandanları

artık iki ulusal kahramandı ve onların bu harpte ikinci plana düşmeye niyetleri yoktu. Avusturya- Macaristan ordularının da çökmesi ve Almanya'dan yardım talep etmesi üzerine August von Mackensen ve Hans von Seeckt kumandasında bir Alman-Habsburg ordusu oluşturuldu. Almanlar ilk defa kullanılan bir strateji izledi; yoğun ve uzun topçu atışı ile perdelenen piyade taarruzu. Almanlar bu harpte başarılı olmasına rağmen stratejik bir sonuç vermiyordu, belirleyici değildi. Falkenhayn haklıydı fakat bu cephe ona artık harbin 'yıpratma' harbi olacağını göstermişti (Howard, 2013,78-82).

Ertesi yıl Ruslar için beklenmedik zaferlerin yılı olmuştu. Savaşın ilk iki senesinde başarısızlıklar alan, fakat yine de çökmeyen hatta Avusturya ordusu karşısında başarılı olan – Habsburg ordusunda Çek ve Rutenyalı askerlerin firari olması, sonrasında Çek Lejyonu-Ruslar, bu yıl Brusilov kumandasında çok büyük bir başarı daha kazanacaktı. Aleksey Brusilov iyi bir hazırlık, doğru planlama ve Rus askerlerinin mücadelesi sayesinde Galiçya'da büyük başarılar kazandı. Bu batılı müttefikleri için bile beklenmedik bir durumdu. Fakat bu başarılar uzun vadeli olmayacaktı. Alman-Avusturya birlikleri gerekli hazırlıkları yapacak ve Rus ordusunun durmasını sağlayacaktı. Ortada yine kesin bir sonuç yoktu (Howard, 2013, s.101-102). Rusya'nın, Çarlıkta yaşayan pek çok vatandaşın ve Ekber Kazım Muğan'ın hayatını değiştirecek devrime artık bir seneden az kalmıştı.

Ruslar için savaş aslında anlatıldığı kadar kötü gitmiyordu. Polonya kaybedilmişti fakat Ştavka (Rus Genelkurmayı), Almanya ve Çifte Monarşi arasında kalan bu çıkıntının zaten korunmasının zor olacağını geçmişte Suhomilov'un da tavsiye ettiği üzere terk etmişti. Romanya cephesinde Moldovya'da işler çıkmaza girmiş, Alman- Bulgar ordusu durdurulmuştu, Doğu Galiçya Rus yönetiminde duruyordu ve köprübaşları ile stratejik noktalar Rus denetimindeydi. İşler Rusya için cephelerde iyi görünüyordu. Grandük Nikolay ise, Yudenich tarafından Kafkasya'da hazırlanan planı uygulamış ve başarılı olmuştu, 1917 yılında ordu Sivas ve Ankara yönüne ilerlemeye hazır, üstelik artık deniz yoluyla Trabzon da kullanımlarına müsait durumdaydı ve yeni filo komutanı Amiral Kolçak nakliye gemilerini toplamaya başlamıştı. Ayrıca Batum ve Trabzon birbirine demiryolu ile de bağlanıyordu. Rusya 1915'de başlayan mermi sıkıntısı sorununu da büyük ölçüde geride bırakmıştı. Kısmen artan üretim, kısmen de müttefiklerden gelenlerle Avusturya'nın 4 misli kadar mermi cepheye gönderiliyordu, Almanya ile de yakın düzeye gelinmişti. Sürekli etnik çekişmeler yaşayan Çifte Monarşi, ablukadan dolayı ciddi kıtlık yaşayan Almanya ve kuşatılmış Osmanlı Devleti'nden hatta müttefikleri olan ve siyasal krizler yaşayan İngiltere ve Fransa'dan moral olarak çok daha yüksek bir durumdaydı. Yıl biterken ise, Rusya Karadeniz filosu ilk dretnotunu denize indirmiş ve Çariçe II. Katerina adını vermişti, 30 Kasım 1916'da. Bundan 1 ay sonra ise, 24 Aralık 1916'da, Nikolay İstanbul için "Karadeniz Tümeni" oluşturulması için talimatını yayımladı ve ilk alaya Kolçak'ın da önerisiyle 'Çargradsky' ismi verildi (McMeeken, 2013, s.257-260).

1.1.3. 1917 Devrimi ve Sonrası: Göçler ve Kafkaslarda Durum

1917 yılı, Rusya’da Çarlığın yıkılıp yerine Bolşevik rejiminin kurulduğu yıl olacaktı. Aynı yıl içinde Ekber Kazım Muğan ve İbrahim Safi’de Rusya’dan ayrılmış ve Osmanlı Devleti’nin sınırları içine girmiştir. Çarlığın yıkılmasıyla bölgesel otoritenin çökmesi, Rusya içinde bağımsız devletlerin oluşmasına veya bağımsızlık için mücadelelerin başlamasına neden olmuştur. Bununla beraber, Bolşevikleri istemeyen Çarlık destekçileri, durumu kabullenmeyecek ve Rusya iç savaşa girecektir. Günümüzde örneğini yaşadığımız gibi bu iç savaş, Rusya’dan dünyanın çeşitli yerlerine insanların gitmesine neden olmuştur.

Armaoğlu, Bolşevik devrimin arkasındaki gelişmeleri üç nokta etrafında toplar; fikir akımları, köylü meselesi ve işçi meselesi. Fikir akımları meselesi kısaca 19. Yüzyılda başlayan sosyalist akımlardı. Bunu Rusya’da başarısız bir toprak reformu çalışması ve gelişen endüstri ile başarısız reformun bir araya gelmesinin şehirlerde oluşturduğu yoğun işçi nüfusu (Armaoğlu,2014, s.122-124). İşçi meselesinde Savaşın katalizör rol oynadığı açıktır. Harp sırasında, savaş sanayisinin büyümesine bağlı olarak Petrograd’da kent nüfusu üçte bir oranda artmıştı. Metal ve kimya sanayisinde artan oranlar %136 ve %85’di. Bu kentleşme ve köylülerin orduya alınması, gıda üretimini %30 azaltmıştı. Bir de üstüne, Rusya’nın yetersiz demiryolu ağının doğrudan savaş amacıyla kullanılması, şehirlerin beslenmesini de zorlaştırıyordu. Kısacası, tüketiciler artmış, üreticiler ise azalmıştı. Haliyle bu işe sorunlarına yol açacaktı. Petrograd’dı beslemek için 1915 yılında özel gıda tedarik komisyonu kuruldu, amaç taşradan gıda bulmaktı, fakat istenen sayılara ulaşamıyordu. Ocak 1917’de, Rus gizli polisinden bir ajan “kelimenin tam anlamıyla çocuklar açlıktan ölüyorlar, Bir devrim, eğer gerçekleşecekse bu oldukça büyük bir ihtimalle bir açlık isyanı gibi kendiliğinden olacak” diye rapor veriyordu. İşte bu şartlarda, 22 Ocak 1915’de sadece Petrograd’da 150.000 kişi ve on binlercesi başka kentlerde açlıklarını protesto etmek için yürüdüler. Şüphesiz bir azınlık grup bunu kendi siyasi amacı için kullanmaktan geri durmadı ve ‘Kahrolsun savaş’ ya da ‘Kahrolsun aristokrasi’ diye pankartlar açtı. 8 Martta, kadın tekstil işçilerinin de katıldığı büyük bir gösteri oldu, 200.000 kişi greve başlamıştı. 11 Mart tarihinde Pavlovskiy kışlasındaki askerler de ayaklanmaya katıldı (Strachan, 2014, s.282-283). Oral Sander’in belirttiği gibi; savaş devrimin nedeni değildi, ancak barış zamanında olsaydı Çarın ordunun onun yanında olması sayesinde hareketi bastırma şansı olabilirdi. Fakat üç yıldır savaştan ordu bunu yapmayı devrimcilerin yanında yer almıştı. 15 Mart 1917’de Nikolay tahttan çekilmişti ve liberal eğilimli bir hükümetin kurulması gerçekleşmişti. Prens Lvov liderliğinde kurulan hükümette her gruptan kişiler olmasına rağmen Bolşevikler dışarıydı. Liberal hükümet başarılı olamadı. Öncelikle toprak reformu konusunda başarılı olamadı, Alman cephesinde Brusilov komutasında başarısız bir taarruza girişti. Halkın ekmek ihtiyacını da giderememişti (Sander,2012, s.390-391). Yeni hükümet ayrıca Çarlığın Boğazlar planının konusunda da ısrarcılığı sürdürdü. “*Milyukov, Guçkov, generaller ve amiraller çarın İstanbul’da hüküm sürebilmesi için, Rus mujiklerinin ölmesini istiyordu. Bolşevikler ise istemiyordu*” (McMeekin,2013, s.270). Önce Prens Lvov’un hükümeti düştü, yerine onun savaş bakanı

Kerensky gücü elinde topladı. 7-8 Kasım gecesi ise onun da sonu olacak ve Lenin'le Bolşevikler iktidarı ele geçirecekti.

Bolşevikler 17 Temmuz'da güç kullanarak iktidarı yıkmayı denemişti. Ordunun bazı birliklerinden de destek almalarına rağmen, Kazaklar iktidarı kurtarmıştı. Bu esnada Lenin'de Finlandiya'ya kaçtı. 9 Eylül'de bu sefer eski Başkomutan General Kornilov iktidarı yıkmayı deneyecekti. Kendisi ordunun demokratikleşmesinin disiplini bozduğunu söylediği için görevden alınmıştı. Onu, Bolşeviklerin kısa süreliğine sosyalistleri desteklemesi sayesinde durdurdular. Hükümet askeri okulların öğrencilerine güveniyordu ve 6 Kasım'da, yani 3 Kasım'da gerçekleşen Sovyet kongresinde garnizonun Sovyetlere destek verdiğini ilanından sonra, Bolşevik matbaaları için kapatma, garnizondaki komite üyeleri içinse kovuşturma kararı verildi. Artık ok yaydan çıkmıştı. Bu sefer Kazakların korumadığı iktidar, askeri okul öğrencilerine dayanmak zorunda kalmıştı, fakat başarılı olamadı ve neredeyse tek kurşun atmadan ihtilal gerçekleşti (Renouvin, 2004, s.586-589).

Rusya için ihtilal sonrası hem dış müdahalelerin hem de iç savaşın olduğu bir dönemin başlangıcı oldu. Çalışmamızın konusu burada Rusya'nın devrim sonrası durumuna değil, devrimle beraber Rusya'yı terk edenlere ve Ekber Kazım Muğan olacak. İç harbin çıkışıyla beraber Rusya'dan Amerikan Kızıl Haç'ı 1 Kasım 1920 tarihinde verdi rapora göre 1.963.500 mülteci vardı. 1921 yılında ise Rus göçmen sayısını tahminen 2.935.000 kişi olarak veren kaynaklar bulunmaktadır (Baran, 2013). Osmanlı İstanbul'u ise bir ara istasyon durumunda olan ve iç savaşın ünlü komutanlarından Wrangel'in askerleri ve siviller ile bir süreliğine gelip yerleştiği şehirdi, böylece Rus mültecilerin varlığına bağlı yeni bir dönem başlamıştır. İstanbul bir süreliğine ev sahipliği yapmış olmakla beraber onlardan uzun süre etkilenmiştir (Baran, 2013).

Lenin Hükûmeti'nin hâkimiyeti devrim yoluyla, binlerce insanın kanı pahasına zoraki ele geçirmesi doğal olarak birinci sırada devrilen eski Hükûmete yakın olanların, sonra toplumun elit kısmının tepkisine sebep oldu. Tarihin bu karışık aşamasında onlar hâkimiyete gelen güçten kendilerini kurtarmak amacıyla yurtdışına çıktılar (Üçgül & Erinc, 2015, s.3289). Bu dönem Kafkasya için de büyük göçlerin yaşandığı bir dönem olmuştur.

Şubat 1917'de başlayan devrim üzerine, Rus ordusu Kafkasya'da, çözülmeye başlamıştır. Rusya'daki Devrim üzerine, 3 Mayıs 1917'de, Terekale (Vladikafkas)'de halk kurultayı toplanarak, bir icra organı (Birleşik Şimali Kafkasya ve Dağıstan Dağlıları Birliği Merkez Komitesi) kurulmuştur. 18 Eylül 1917'deki ikinci toplantıda, kurultay, "Kuzey Kafkasya Milli Müessesarı Meclisi" adını alarak, Kuzey Kafkasyalıların siyasi bir birlik teşkil ettiğine karar verilmiştir (Ateş, 2013, 173).

Kuzey Kafkasya Merkez Komitesi, 20 Kasım 1917'de, Rusya'dan ayrıldığını ve bağımsız bir devlet olduğunu ilan etti. Bundan memnun olmayan Kazaklar ve Ruslarla çeşitli çatışmalar oldu. Transkafkasya'da ise, Gürcü Menşeviklerin liderliğinde; Gürcü, Ermeni ve Azeriler'den oluşan, "Maveray-ı Kafkas Komiserliği" Transkafkas Federasyonu, 28 Kasım 1917'de kuruldu. Bu federasyonun milli kuvvetleri ise yok gibiydi. Mart 1920'de, Kızıldordu,

Beyaz Orduların mukavemetini kırarak, bütün Kafkasya'yı işgale başlamıştır. 26 Nisan 1920'de, sınırı geçen Kızılordu, Bakü'ye ilerlemeye başlamıştır. Azerbaycan'ı bir kurşun bile atmadan fetheden Sovyetler, Kuzey Kafkaslarda ciddi bir ayaklanma ile karşılaşmışlardır. 1920'nin sonunda, komünistler vasıtasıyla, Ermenistan'ın egemenliğine son verilmiştir. Rusya, 1921 yılında, Zengezur bölgesini Ermenistan'a vererek, 1921 yılında da Gürcistan'ı işgal ederek, bölgede kesin egemen güç haline gelmiştir. (Ateş, 2013, 174-175).

28 Mayıs 1918'de eski Albanya ve Ortaçağ Şirvan'ın hudutları içinde, merkezi Bakü olan Azerbaycan Cumhuriyeti ilan edildi. Kısa süre içinde tüm gerekli devlet yapılanması da gerçekleşti. Bu müstakil devlet, durumunu tüm dünyaya da ilan etti. Bu dönemde içeride birtakım çatışmalar da olmuş, muhalif unsurlar itaat altına alınmıştır. Bu dönemde Nuri ve Mürsel Paşalar da Bakü'ye gelmiş, Bolşeviklere karşı yardımlarda bulunmuştur. Burada önemli bir mesele vardır ki o da Ermenistan ile iyi dostluk antlaşması yapılmasıdır. Müstakil cumhuriyet, sonrasında Anadolu'da cereyan eden İstiklal harbine de yardım göndermiştir. Devletin bayrağı, gök, kırmızı ve yeşil olarak belirlenmiştir, burada renkler sırasıyla Türklüğü, çağdaşlığı ve Müslümanlığı simgeler (Öder, 1982, s.81-88).

1917 yılında Rusya'da rejimin değişmesi ile Azeriler bu kez ortaya çıkan Bolşevizm akımının baskısıyla karşılaşmış ve daha fazla direnemeyerek 1920 yılında Bolşevizm'e teslim olmuştur. Ancak bu anlayışı kabul etmeyen Azeri Türkler ülkeden kaçarak aralarında soy ve kültür birliği bulunan Türkiye'ye sığınmışlar ve Türkiye üzerinden Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesini vermişlerdir (Mansuroğlu, 2015, s.115-115).

1917 Bolşevik Devriminden sonra sürekli olarak göç alan bu bölgedeki muhacirlerin sayısını ve nerelere iskan edildiğini tam olarak tespit etmek güçtür. Ancak 1924 yılının Haziranına kadar Elviye-i Selase'ye gelen muhacirlerin sayısı ve iskan yerleri Mübadele ve İskan Vekaleti'nin Kars Vilayetinden istediği cetvelde açıklanmıştır. 1922 Yılında Kars (Kars ili Yusufeli ilçesi dışında Artvin ili, ayrıca orta Kulp) yöresinde 318.000 Müslüman vardı. Bunlardan 100.000'i iken geriye kalan 218.000 kişi ise muhacirdi. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1930'da yayınladığı istatistikten yapılan bir çalışmada 1921-1927 yılları arasında Kars'ın 2512 göçmen aldığı belirtilirken bunların nereden geldikleri ayrı ayrı belirtilmemiştir (Arslan, 2007, s.343).

Osmanlı devleti topraklarına Rusya'dan sığınanların Osmanlı vatandaşı olmaları gerekiyordu. Rusya pasaportu ile gelen bu muhacirler kimlik soruşturmasına tabi tutuluyor ve bunun sonucunda belgelerini alıyorlardı (Orat, Arslan & Tanrıverdi, 2011, s. 136). Bu oldukça mühimdir. Keza Ali Ekber Bey'in de bu soruşturmaya tabi tutulduğunu düşünebiliriz. Bu durumda kendisiyle ilgili arşiv bilgileri olması olasıdır.

Bölgeye yerleşen muhacirlerin en önemli şikayetleri Rus yönetimi altında, onlarla iş birliği yapanlara kendilerine ait olan arazilerin dağıtılması ile ilgiliydi. Ayrıca askeri makamların da bir takım talep ve uygulamaları hoşnutsuzluk nedeniydü (Orat, Arslan & Tanrıverdi, 2011, s.167).

2. İKİ RESSAM KUZEN: EKBER KAZIM MUĞAN VE İBRAHİM SAFİ

2.1.EKBER KAZIM MUĞAN

2.1.1. Ekber Kazım Muğan'ın Hayatı

Ekber Kazım Muğan, 1884 yılında günümüzde Ermenistan sınırlarında kalan Erivan'da doğdu. Kendisi ilk, orta ve lise öğrenimini de 1906 senesine kadar yine doğduğu şehirde tamamladı. Ekber Kazım Bey'in ailesi bölgenin ileri gelen ailelerindendi. Annesini küçük yaşlarda kaybeden Ekber Kazım'ı üvey annesi büyütüştür. Ekber Kazım Bey'in babasının adı Celal öz annesinin adı ise Saadet'tir. Cumhuriyet dönemi nüfus kayıtlarından maalesef doğum tarihine sadece yıl olarak ulaşılabilir. Nüfus kayıtları Ardahan'ın Merkez ilçesinin Kaptanpaşa köyündedir. Ayrıca nüfustaki kaydı Kazım Ekber Muğan olarak yapılmıştır. Rusya kimliği ile geldiği Osmanlı devletine nasıl kayıt olunduğuna bakmak gerekmektedir (Kişise Mülakat, 20 Mayıs, 2014).

Ekber Kazım Bey, Erivan'da eğitimini bitirmesinin ertesinde Moskova'ya gitti ve burada hukuk eğitimi aldı. Kendisi 1911 senesinde Moskova Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Görüldüğü üzere, Ekber Kazım Bey, Rusya'nın kalbinde Rusya tarihinin en kritik dönemlerinden birinde üniversite eğitimini tamamlıyordu. Ali Ekber Kazım Bey, küçük yaşlardan itibaren resme ilgi duymuştu. Yaylaya çıktığı zaman ailesiyle, yakacak kömürleri suyla karıştırıp onu bir boya malzemesine dönüştürüp resimler çizmiştir. Aile içinde resim çizmesine karşı çıkılsa bile bu onu yıldırılmamış, gizli gizli yapmaya devam etmiştir. Sedirlerin altında çizdiği ve sakladığı resimleri, çadırlar toplanırken ortaya çıkarmış. Ekber Kazım Bey ailesinin resmini yapma şansına bu nedenle sahip olmadı denir. Fakat öğrencilik yıllarında yapmış olabileceği muhtemeldir. Maalesef bu resimleri şuan kimsenin elinde değil, anlatılana göre köşkte yaşanan bir yangında hepsinin yok olduğu söylenir. Muhtemelen devrimden sonra Moskova'da neler çizdiğini bulmak kolay değildir. Ekber Kazım Bey'in eşine ait elimizde bulunan bir resmi vardır. Kendisi bu resmi, eşi uyurken yapmıştır. Bunun nedeni ise, eşinin dini sebeplerle resminin yapılmasını istememesidir. Ekber Kazım Muğan, eşi her uyduğunda tuvalin başına geçer ve eşini çizmiştir (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2014). Kazım Muğan'ı, görüldüğü gibi, konu resim olduğu zaman durdurabilen pek bir şey olmamıştır. Aşağıda şekil 2.1'de, Kazım Muğan'ın, ailenin elinde mevcut bulunan, eşini uyurken resmettiği ve hikayesi yukarıda anlatılan eserini veriyoruz.

Şekil 2.1 Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, eşi Tuti Muğan, Aile Koleksiyonu

Devrim yıllarında kendisinin burada kimlerle tanıştığı, temaslar kurduğu, siyasî akımların onu nasıl etkilediği elan merak konusudur ve bu çalışmada aile arşivlerine ulaşma imkanı olmadığı için ortaya konulamamaktadır. Kendisi Moskova Hukuk Fakültesine devam ederken de sanatla ilgilenmek istiyordu ve bu nedenle Moskova Güzel Sanatlar Akademisine devam etti. Burada Kazimir Maleviç ve Leonid Pasternak'ın öğrencisi oldu. Bu dönemde, Doktor Jivago'nun meşhur yazarı Boris Pasternak ile de tanıştığı kendisine ait bir anıda anlatılır. Eğitimi ile ilgili bir diğer iddia ise onun Petrograd ve Kiev'de de Sanat Akademilerine gidip dersler aldığı yönündedir, lakin bu iddialar tehide muhtaçtır. Kendisi Moskova Güzel Sanatlar Akademisinden ayrıca Heykel Bölümü sertifikası da almayı başardı (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017). Halil Yontuç'un Mustafa Kemal İçin hazırladığı ve Temmuz 1931 yılında Karsta açılan fakat sonrasında eleştiriler alıp yeniden yapılan ve 1937 yılında açılan heykel meselesinde kendisiyle karşılaşmamış tesadüfü değildir. Ankara'da yapılan bir ihale ile yapım işi Kenan Yontuç'ta kalmıştır, buradaki heykel yapımına aday diğer isim Ali Ekber Kazım Muğandır (Karagöz, 2011).

Ali Ekber Bey'in Moskova'da sanat eğitimi kolay geçmemiştir. Hukuk eğitimini ailesinin rızasıyla almasına rağmen, sanat eğitimi içinse aynı şey geçerli değildir. Babasının bu eğitiminden son yıla kadar haberi olmamıştır, annesinin ona gizlice yolladığı para ile geçinmiştir. Son senesinde ise, babasının öğrenmesiyle para kesilmiş, kendisi oldukça zor bir sene geçirmiştir. Ali Ekber Bey tüm zorluklara rağmen sanat eğitimini de tamamlamayı başarmıştır (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017). Görüleceği üzere, Rusya'nın harpte olduğu sıralarda kendisi Rus siyasetinin en sıcak olduğu Moskova ve iddialara göre Petrograd'da bulunmuştur. Kendisinin aynı zamanda öğrenci olması, gerek Çarlık polisi tarafından gerekse diğer öğrenci grupları tarafından fişlenmiş olması muhtemeldir. Özellikle Çarlığın kayıtlarında yapılacak bir araştırma ile onun bu dönemdeki siyasete bakış açısı ile ilgili fikir sahibi olunabilir. Aynı şekilde, Kiev ve Petersburg Sanat Akademilerinin kayıt arşivlerine de bakmak ve Ali Ekber Bey'in eğitim hayatının açıklığa kavuşturulması elzemdir. Ekber Kazım Muğan, Ardahan'ın 4. Belediye Reysidir ve ilk üç Belediye Reysinin aksine, görevde 4 sene kalmıştır.

Ali Ekber Bey 1917 yılında Kars'a geldi. Kendisinin özellikle Bolşeviklerden kaçtığı anlatılır. Hatta Sovyet istihbaratı Çeka'nın onu öldürmek üzerine emir aldığı ve onun orduyla beraber değil, kendi başına zor şartlarda kaçarak ülkesine geldiği söylenir (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017). Bu anlatı, kendisinin Bolşevikler tarafından da takip edildiğini ve muhtemelen rapor edildiğini gösterir. Sovyetler Birliğinin arşivlerinde bununla ilgili kayıtlara mutlaka bakılmalıdır. Şüphesiz ülkeden kaçmış olmasına rağmen kendisinin takip edilmiş olabileceği olasıdır. Ekber Kazım Bey Osmanlı topraklarına geldikten sonra Kars'ta kurulan Maverai Kafkas Milli Şurasında bakanlık yapmıştır. Ziraat Orman Bakanlığı yaptığı kesin olmakla beraber Maarif Nazırlığı da yaptığından bahsedilir (Kişisel Mülakat, 22 Mayıs, 2017).

Gelir gelmez, bu yeni kurulan devlette siyasi rol üstlenen Ekber Kazım Bey, İngilizlerin bu Şurayı dağıtması ve topraklarını işgal etmesi üzerine siyasi hayattan çekilmiştir. Burada çekilmesinin sağlandığına dair iddialar mevcutsa da bu çalışmada bunları tasdik etme şansımız olmadı. Özellikle Karabekir Paşa ile sorun yaşadığı da anlatılmaktadır (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017). Bu nedenle kendisiyle ilgili gerek Osmanlı gerek Cumhuriyet arşivlerinde ne gibi raporlar tutulduğuna bakmak gerekir. Şüphesiz Rusya'nın siyaseten en sıcak günlerinde, bu ülkenin politik kalbi sayılan yerlerde hukuk ve sanat eğitimi almış birine karşı daha dikkatli yaklaşma ihtiyacı da duyulmuş olabilir.

Ali Ekber Kazım Bey, Ardahan'da arıcılığı geliştiren isim olarak gösterilir. Kendisinin bu ilk siyasi macerasından sonra, 1966 yılına kadar arıcılıktan geçimini sağladığı bilinir. Kendisi arıcılığı oğullarından Nazım Muğan'a da öğretmiştir. Nazım Muğan babasına ithaf ettiği ve 'Arıcının Yıllık İşleri' adını verdiği kitabında şöyle der;

"Arıcılığı çevrede iyi -iyi arıcı- olarak tanınmış, babam Kazım Muğan'dan öğrendim. O, pratiğin yanında bana bir takım yabancı kitaplar okuyarak konuyu bende tatmini mümkün olmayan bir arzu haline getirdi" (Mugan, 1972, s.6).

Ali Ekber Bey'in eğitimini Rusya'da almış olmasının, ona dil konusunda önemli bir avantaj kazandırdığı düşünülebilir.

Ekber Kazım Mugan, Cumhuriyet Türkiye'sinde Belediye Reisliği görevinde bulunmuştur. Kendisi 1930-1934 yılları arasında, Ardahan'da Belediye Reisliği yapmıştır. Burada kendisinin siyasi bağlantıları olduğu ve bölgede önemli bir kimse olduğu açıktır. Bu deneyim maalesef tek dönemle kısıtlı kalacak, kendisi 1934- 1936 yıllarında Kars Lisesinde resim öğretmenliği de yapmıştır. Genç Cumhuriyetin eğitim politikası açısından da bu önemlidir. Çarlık Rusya'sında Pasternak ve Maleviç gibi ressamlardan eğitim almış birinin, lisede öğretmenlik yapması, eğitimin seviyesi açısından dikkat çekici bir durumdur.

Ekber Kazım Muğan'ın belediye reisliği dönemini de anlatan, Ardahan Belediyesi ile ilgili bir kitap çalışması yapılmış olmasına rağmen bu kitap henüz basılamadığı için ulaşılamadı. Şüphesiz yayınlanırsa gerek Ekber Kazım Bey'in, gerek dönemin Ardahan'ı ile ilgili önemli sorulara yanıt verecektir.

Kazım Muğan, Osmanlı topraklarına geldikten sonra kalıcı olmayı düşünenlerden değildi. Anlatılanlara bakılırsa, kendisi pek çokları gibi Sovyetlere de dönmek istemiyordu.

Doğruluğunu teyit edemediğimiz bir anlatıya göre kendisi daha liberal olan Prens Lvov ve Kerensky hükümetlerini desteklemiş, elbette bu anlatı, Bolşeviklerin kendisinin peşinde olması meselesiyle de bağlantısı olduğu akla gelebilir. Kazım Muğan için Bolşevik yönetimindeki topraklara dönmek bir seçenek değildi. O, kendine Viyana'ya gideceği bir yol çizmişti. Bu oldukça anlaşılır bir durumdu. Avusturya toprakları, Viyana, bir sanat ve kültür merkeziydi. O Kars'a geldikten sadece bir sene sonra, Gustav Klimt bu kentte, Viyana'da, hayatını kaybetmişti. Kazım Muğan bunda başarılı olamamıştır. Önce evlenmiş, sonra da peşi sıra çocuklarının olmasıyla, Kazım Muğan sürekli ertelediği bu plandan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Kendisinin Viyana gibi bir kente gidememesi, resim hayatı açısından hazin bir mesele olmuştur. Şüphesiz Viyana'da üretkenliği devam edebilir ve ortaya çok sayıda resim koyabilirdi. Aşağıda değineceğimiz kuzeni İbrahim Safi'nin, Rusya'da eğitim almamış bile olsa İstanbul'a gelmesi sayesinde gelecekte Türk resim hayatında kendine önemli yer etmiş ressamlarımızdan biri olması ortadadır. Bunu bilme şansımız olmamasına rağmen, Kazım Muğan'ın en azından İstanbul'a daha erken gelmesi bile, onun adı daha çok bilinen bir ressam olmasına neden olabilirdi. Ayrıca torunu olan, fakat annesini erken kaybettiği için bizzat Kazım Muğan ve Tuti Muğan tarafından büyütülen Şirin Sonbay Yücel'in söylediğine göre, Kazım Muğan özellikle İspanya'yı da görmeyi çok istemişti (Kişisel Mülakat, 22 Mayıs, 2017).

Ali Ekber Kazım Bey, 1920 yılında Tuti Hanımla evlendi. İlk çocukları Nazım Muğan bu evlilikten sadece 1 sene sonra dünyaya geldi. Kazım Bey ve Tuti Hanımın toplam 4 çocukları olmuştur. Çocuklarının isimleri doğum sırasıyla Nazım Muğan, Yasin Muğan, Nuri Muğan ve Latife Muğan (Sonbay)'dır. Nazım Muğan Yüksek Ziraat Mühendisi olmuş bir dönem politikayla ilgilenmiş, 1968'den itibaren Ardahan Zirai Enstitüsü müdürlüğü yapmıştır. Nazım Muğan ayrıca babasından öğrendiği arıcılığı da uzun yıllar devam ettirmiştir. Yasin Muğan ise İş Bankasında müdürlük görevini yıllarca sürdürmüştür. Profesör Doktor Nuri Muğan ise İstanbul'da bulunmuş ve Dış Hekimliği Fakültesinin dekanlığını yapmıştır. Ekber Kazım Bey'in resimlerinin de keşfedilmesindeki payı yadsınamayacak bir gerçektir. Kızları Latife Hanım, askeri hakim Saim Sonbay'la evlendikten sonra Latife Sonbay adını almış ve maalesef içlerinde hayata ilk veda eden (22 yaşında) o olmuştur. Ailenin küçükleri, onun kızı Şirin Sonbay Yücel'i halaları olarak görmüşlerdir. Şirin Yücel felsefe öğretmeni olmuş, Ekber Kazım Muğan'ın oğlu Nazım Muğan'ın eşi Ayten Muğan'ın da tarihi öğretmeni olarak bulunduğu Pertevniyal Lisesinden emekli olmuştur (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017).

Ekber Kazım Muğan, 1966 yılında İstanbul'a taşınmış ama maalesef buradaki ömrü çok uzun olmamıştır. 7 Aralık 1972'de Kurban Bayramının ilk günü İstanbul'da vefat etmiştir. Kendisinin kabri Edirnekapı Şehitliğindedir, Tuti Muğan ile yan yana yatmaktadırlar. Tuti Muğan, Türkiye Cumhuriyeti nüfus kayıtlarına Dudi Muğan olarak girmiştir. Eşinden sekiz sene sonra, 17 Ocak 1980 tarihinde vefat etmiştir.

Kazım Muğan ile ilgili geniş materyalin, hayatta kalan son oğlu Prof. Dr. Nuri Muğan'da olduğu tahmin edilmektedir. Bunlara erişilirse eğer, özellikle mektupların, Kazım Muğan'ın

hayatı hakkında yanıtlanamayan sorulara açıklık getirebileceği açıktır. Aynı şekilde, Rusya ve Türkiye'de kendisiyle ilgili devlet arşivlerinde materyallerin mevcut olduğu tahmin edilmektedir. Rusya'da hakkında tutulmuş olduğu muhtemel istihbarat raporları da önem arz etmektedir.

2.1.1. Ekber Kazım Muğan'ın Resimdeki Yeri

Ekber Kazım Muğan, Moskova'da, Kazimir Maleviç ve Leonid Pasternak gibi ustaların öğrencisi olmuştur. Aynı yıllarda Petrograd ve Kiev'e gittiği söylenmektedir. Şüphesiz Rusya'da sanat çevreleri ile ilişkileri fazlasıyla ilişkileri olmuştur. Rusya'nın İlya Repin gibi bir ressamı sahip olduğu yıllarda, Ekber Kazım Bey'in bu ülkede sanat eğitimini almış olması önemlidir. Ekber Kazım Muğan, Türkiye'deki az bilinirliğine rağmen, Azerbaycan tarafından hazırlanan göçmen ressamlarını anlatan çalışmaya konu olmuştur. (bkz. Aliyev, 2014 & Mehdiyeva, 2015)

Azerbaycanlı mimar ve sanatkârlarının Türkiye'deki ilk sanat faaliyetleri 12. yüzyıldan itibaren görülür. Anadolu Selçuklularının yaptıkları birçok saray, cami, türbe ve sivil binaların inşaatında, özellikle onların süslemesinde Azerbaycan sanatkârları faal görev almışlardır. "Osmanlı Dönemi"nde tanınmış Azerbaycan mimarları arasında Babacan Usta, Mehmed Mecnun, Pir Hesên, Nakkaş İlyas Eli, Mimar Eli Tebrizi ve diğerlerinin adlarını sayabiliriz. Tarihte; Acem Âlisi, Esir Ali, Sünni Ali adları ile tanınan Ali Tebrizi, Sultan Selim döneminin baş mimarı olmuştur (Mehdiyeva, 2015, s.2066-2067).

Kafkasya'dan ayrılıp Osmanlı Devletine sığınan başka ressam da olmuştur. Profesör Doktor Ali Bey Hüseyinzade ve İbrahim Safi, akla gelen ilk örneklerdir. İbrahim Safi, aynı zamanda Ekber Kazım Muğan'ın anne tarafından akrabasıdır. Ailede kuzen oldukları söylenir. Ekber Kazım Muğan'ı bu diğer iki ressamdan ayıran en önemli şey, muhtemelen sanat eğitimini Rusya'da tamamlamış olmasıdır. Bilindiği gibi İbrahim Safi sanat eğitimini İstanbul'da tamamlamış, Ali Bey Hüseyinzade ise önce Petrograd'da Fiziko-Matematik okumuş, sonrasında ise Tıp fakültesinde kayıt yaptırmış fakat ülkeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Kendisi İttihat Terakki saflarında da bulunmuş, Azerbaycan milliyetçiliği için çok değerli bir şahsiyet olmuştur. Ali Bey, 1903 yılında Azerbaycan'a dönmüş ve burada Azerbaycan milliyetçiliği için dergi ve gazeteler çıkarmıştır. Kendisi 5 Ocak 1911 tarihinde Rus baskısı nedeniyle tekrar İstanbul'a gelmiştir (Mehdiyeva,2015, s.2068).

Ali Bey'in Azerbaycan'da üç tablosu bulunmaktadır. Özellikle "Şeyhislam'ın Portresi" ve "Bibiheybet Mescidi", sanatseverlerle tanışır. A. B. Hüseyinzade Türkiye'de Prof. Dr. olarak faaliyet gösterdiği yıllarda da resim fırçasını hiçbir zaman terk etmedi. Realist tarzda yüksek profesyonellikle yaptığı eserlerinde; çevresindeki insanlarla beraber, devrin meşhur şahsiyetlerinin portrelerini de sık-sık çizilmiştir. Ulu Önder M. K. Atatürk'ün sayısız portresini işlemiştir. Mehdiyeva şöyle der; '*Bu metanetli, ulu insanın keskin bakışlarını, Türk halkının hürriyeti uğrındaki inanılmaz mücadelesini seri çalışmalarında büyük ustalıkla ifade etmiştir*' (Mehdiyeva, 2015, s.2069).

Ali Bey'in oğlu Ressam Selim Turan da Türk Resim Sanatı'nın tanınmış ustalarından biri idi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de soyut resmin gelişmesinde büyük hizmeti olmuştur (Mehdiyeva,2015, s.2070).

Yukarıda da değinildiği üzere, Ekber Kazım Bey, 1915'te "Soyut Sanat" kavramının kuramcılarından, dünyaca ünlü büyük Rus ressamı Kazemir Maleviç'in öğretim üyeliği yaptığı Moskova Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin resim bölümünü bitirir. Aynı yıl heykel bölümünden de sertifika alır. Genç Ekber yaratıcılığının ilk yıllarında birçok resim ve heykele imzasını atmıştır. Hocalarının geleceğini çok parlak gördüğü bilinir. O ayrıca, Türkiye'deki Azerbaycanlı muhacirlere yardım amacı ile kurulan Cemiyet-i Hayriye (Hayriye Cemiyeti)'de Mıntika Müdürlüğü yapar (Mehdiyeva, 2015, s.2071).

Ekber Kazım Muğan'ın 100 civarı yağlı boya eseri olduğu söylenir ve bunların çoğu özel koleksiyonlardadır. Oğlu Nuri Muğan'ın yaklaşık 30 tanesine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Azerbaycan'da ise onun bir resmi vardır ve oğlu Nuri Muğan tarafından Azerbaycan Ulusal Sanat Müzesine verilmiştir. Bir Adamın Portresi (Aliyev,2014). Rus Sanat ekolü'nün karakter çizgileriyle, Türk Resmi'nde özgün bir yeri ve değeri vardır (Mehdiyeva, 2015, s.2071).

Ekber Kazım Muğan, Ardahan'a yerleştikten sonra, gerek arıcılık gerek siyasi faaliyetleri nedeniyle sanat çevresinden uzak düşer. Ama sanata olan sevgi ile boş zamanlarında aile ve çevresindeki insanların portrelerini çizer, manzara ve natürmortlar yapar. Hukukçu ve ressam olan Ekber Kazım Muğan, her iki mesleği ile yakından ve uzaktan ilgisi olmayan başka mesleklerle uğraşması nedeniyle sanattan uzaklaşır. Mehdiyeva'ya göre; *'Bu süreçte sanatına her zaman hasret duyan sanatçının duygusal zamanlar yaşamaması kaçınılmaz olmuştur'* (Mehdiyeva, 2015, s.2071-2072).

Ekber Kazım Muğan'ın ölümünden 14 yıl sonra, İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi'nde öğretim üyesi olan oğlu Prof. Dr. Nuri Muğan'ın teşebbüsü ile Pamukbank Suadiye Sanat Galeri'sinde 4 Nisan-2 Mayıs 1986 tarihinde açılan sergide, ilk kez gün ışığına çıkarılan eserleri, sanıyoruz ki, bu hasret dolu duygusal anlarda yaratılmış eserlerdir (Mehdiyeva, 2015, 2072).

Kazım Muğan'ın farklı boyutlardaki tablolarında, Rus Resmi'nin ve öğrenim gördüğü yıllarda Alman Ekolü'nün yönlendirici etkisi görülür. Sergi'de; figüratif, portre ve natürmortlardan oluşan kırka yakın eser sergilenmiştir. Ekber Kazım Muğan, Sergi'de yer alan eserlerin hepsini, 1966'da İstanbul'a yerleştikten sonra yapmıştır. Sanatçı seksen iki yaşından sonra büyük bir üretkenlik göstermiştir (Mehdiyeva, 2015, s.2072).

Görüldüğü üzere, Ekber Kazım Muğan'ın geç yaşlarda İstanbul gibi bir metropole gelmesi, onun uzun yıllardır uzak kaldığı sanat hayatına dönmesine de vesile olmuştur.

Ekber Kazım Muğan'ın resimdeki yeri için İsmail Tunalı'nın onun için yazdıklarına bakmamız gerekir. Tunalı, Sanat Çevresi dergisinde yazdığı makalesinde, resimleri ilk defa dostu Nuri Muğan'ın odasında gördüğünde şaşırıldığını ve arkadaşlarıyla yaptığı iki ziyaret

sonunda resimlerin 'peinture' değerini daha iyi kavradıklarını söyler. Kazım Muğan'ın resimleriyle ilgili İsmail Tunalı'nın satırlarına tekrar döneceğiz;

“Kaldı ki, adı geçen akademiler (Moskova ve Petrograd Güzel Sanatlar Akademisi), Renaissance'den beri Batı resim geleneğini büyük duyarlılıkla sürdürürler. İşte Ekber Kazım Muğan, bu resim geleneği içinde yetişmiş ve bu geleneği yaşamı boyunca sürdürmüştür. Bu resim geleneği ilk planda büyük yüzeylerle çalışma ve resmi herşeyden önce bir desen ve volüm sanatı olarak anlamaya dayanır. Ekber Kazım'ın resimlerinde de aynı anlayışı görürüz. Batı resim geleneğinin büyük değeri desen, Ekber Kazım Muğan ile de üstün bir değerdir. Çok sağlam bir desen, resminin kavgasını oluşturmaktadır. Ancak, bununla, sanatçının bir akademizme düşmediğini de görüyoruz. Akademizm için resim, herşeyden önce desen olduğu halde, sanatçımız deseni, sadece öbür resimsel değerlerin bir taşıyıcısı olarak görüyor. Volume sorununa gelince: Tuval üzerinde açılan bir escape içine figürler, bu figürlerin sayısı ne olursa olsun, o şeklide yayılıyor ki, escape ile onlar arasında bir organik harman doğmuş oluyor. Bunun sonucu olarak figürler, yalnız statik değil, aynı zamanda bir hareket mekanı elde ediyorlar.”(Tunalı, 1986, s. 30-31).

İsmail Tunalı, Kazım Muğan'ın dört resmi için bu makalesinde yorumlarda da bulunmuştur. Onun Portre çalışmasını yorumlarken; ‘.. bu ifade değerinin, ancak büyük ustalıklara özgü bir realizm içinde gerçekleştiğini görüyoruz’ demiştir. Tunalı, ayrıca ekler; ‘Tüm yapıtları incelendiğinde görülecektir ki böyle bir ustanın Türk resim tarihi içinde özgün bir yerinin olması gerekirdi.’ (Tunalı, 1986, s.31).

Tekrar İsmail Tunalı'ya dönersek, şu yorumu da görürüz; ‘Ekber Kazım Muğan'ın resminde yalnız bu temel resimsel değerleri bulmuyoruz. Sanatçı bu değerlere, bir başka değeri daha katıyor: ifade değerini. Onda aynı zamanda çok güçlü bir expressive değeri, yalnız psikik olmıyan, aynı zamanda bir sosyal expressive değeri buluyoruz.’ (Tunalı, 1983, s.31). Ekber Kazım Muğan, Rusya'nın yukarıda anlatıldığı gibi sosyal açıdan büyük gerilimlerin yaşandığı bir dönemde, Moskova, Erivan gibi merkezlerde bulunmuş, hatta bazı iddialara göre Kiev ve Petrograd'da da gitmiştir. Ülkenin bu iç durumunun, çevrenin onun resim anlayışında, etkisi olduğu düşünülebilir. Maalesef kendisinin Türkiye'ye gelmeden önce yaptığı işlerine ulaşamıyoruz, tamamının bir yangında yok olduğu söyleniyor (Kişisel Mülakat, 20 Mayıs, 2017).

Ekber Kazım Muğan, gerek uzun yıllar Türkiye'nin büyük kentlerinin uzağında kalması, gerek sanat dışında işlerle uğraşmak zorunda kalması, onun Türkiye'de fazla bilinmemesine neden olmuştur. Kendisi adına ise, ölümünden 6 sene sonra, Pamukbank Suadiye Sanat Galerisinde, oğlu Nuri Muğan'ın da gayretleriyle bir sergi düzenlenmiş ve resimleri aile içinden dışarıya açılmıştır. Günümüzde ise, eserlerinin çeşitli galerilerde bulunduğu ve özel koleksiyonlara girdiği saptanmıştır.

2.2. İBRAHİM SAFİ

İbrahim Safi'ye bu çalışmada hak ettiği yeri veremeyeceğiz, fakat Safi'nin bu çalışmada bulunmasının nedeni, öncelikle Ekber Kazım Muğan'ın anne tarafından akrabası olmasıdır.

Ekber Kazım Muğan ile kuzen oldukları Safi'nin hayat hikayesinin Kazım Muğan ile benzerlikleri olduğu gibi, önemli ayrımları da vardır.

İbrahim Safi (Rahman Safiyet), 1898 yılında Nahcivan'da Başnurasin köyünde doğmuştur. Babasını, üç yaşında kaybetmiştir. İbrahim Safi de Ekber Kazım Muğan gibi küçük yaşlarda resim yapmaya başlamıştır. Onun ilk resmi ise annesinin portresi olmuştur (Çetin, bilinmiyor, s.15). İbrahim Safi, 1917 senesinde Osmanlı Devleti topraklarına gelenlerdendir. Kendisi ilk resim eğitimini Erivan Lisesindeki resim öğretmeni Kolssa'dan almıştır (Çetin, bilinmiyor, s.15).

İbrahim Safi'nin resim eğitimi ile ilgili elimizdeki bilgiler şu an için çelişiyor. Enver Tali Çetin, onun Moskova Güzel Sanatlar akademisinde yarım kalan eğitimini, İstanbul'a geldikten sonra Sanayi-i Nefise Mektebinde sürdürdüğünü ve 1923 yılında üstün başarı ile mezun olduğunu yazar (Çetin, bilinmiyor, s. 15). Gönül Gültekin ise, İbrahim Safi'nin, liseden sonra bir sene boyunca özel bir okulda resim çalışmaları yaptığını, fakat ailesinin maddi durumu bozuk olduğu için akademiye giremediğini ve 5 yıl boyunca tütün deposunda markalama işçisi olarak çalıştığını yazar. Gönül Gültekin bunu yazarken Enver Tali Çetin'i kaynak olarak göstermiştir, fakat Enver Tali Çetin'in, Roche tarafından hazırlanan İbrahim Safi kitabında, onun hayatıyla ilgili yazdığı anlattığımız gibidir.

İbrahim Safi, kendi sözleriyle de onayladığı üzere, İlya Repin'e hayrandı (Gültekin, bilinmiyor, s.2). Safi, okulu bitirdikten sonra, hocası Namık İsmail'in atölyesinde 1930'a kadar misafir olmuştur. Safi, Repin ve diğer ünlü Rus ressamı Vasnetsov, Malyavin, Serov ve Nestrov'a kendini yakın hissetmiştir. Bu yakınlık, onun gezginci bir ressam olarak toplumda sanatı yayma çabası göstermesine neden olacaktır. Bu ekolde ressamlar, günlük yaşantıyı konu edinen, halka dönük ve halkı eğitmeyi amaçlayan resimleri ile ön plana çıkmıştır. Ayrıca en küçük ayrıntıyı gözden kaçırmayan bir gözlem gücü göstermiştir (Gültekin, bilinmiyor, s.3).

İbrahim Safi'nin ilk sergisi 1946 yılında olmuştur. Kendisi, mukavva üzerine yaptığı peyzaj portre, natüremort ve figürlü kompozisyonlarıyla tanınmaya başlamıştır. İstanbul doğasını içeren resimlerinde, onun büyümlü doğasını ve turistik değerlerini günlük yaşantıyı yaşama sevincini yansıtmıştır (Gültekin, bilinmiyor, 4). Safi, 1955 yılından itibaren yurtdışında da sergiler açmıştır ve iki yılı Münih'te olmak üzere 11 yıl yurtdışında çalışmıştır. Hükümet onu Roma ve Viyana'ya göndermiştir (Çetin, bilinmiyor, s.17). Safi, portre çalışmalarında halkan kişilere yer vermiştir ve 'canlı' izlenimi vermeyi başarmıştır (Çetin, bilinmiyor, s.20).

Çalışmanın konusu İbrahim Safi olmadığı için, elimizde kendisiyle ilgili bulunan bilgilerin henüz yeterli olmaması nedeniyle, Enver Çetin ve Gönül Gültekin'in söylediklerinin üzerine ekleme imkânımız olmadı. Fakat şu açıktır ki, İbrahim Safi, Ekber Kazım Muğan'a göre Türkiye'de çok daha iyi bilinen bir ressamdır. Kendisi daha 1924 yılında bir Atatürk portresi de yapmıştır. Şüphesiz onun İstanbul'da bulunması ve eğitimini aldığı esnada Türkiye'deki sanat çevreleri ile kaynaşması, onun farklı bir yol çizmesinin altındaki nedenlerden biri olmuştur. İbrahim Safi, 4 Ocak 1983'te, Ekber Kazım Muğan'dan 9 sene sonra vefat etmiştir.

Çalışmanın sonunda, Ekber Kazım Muğan'ın elimizde bulunan fotoğrafını, resim defterinden olduğu düşünülen, oğlu Nazım Muğan'ın çantasında bulunan karakalem çalışmalarını ve Kazım Muğan'a ait elimizde bulunan bir diğer portre çalışmasını birlikte veriyoruz. İbrahim Safi'nin eserleri elimizde olmadığı için, onlara burada yer veremedik.

Şekil 2.2 Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, karakalem serbest çalışma, Aile Koleksiyonu

Şekil 2.3 Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, karakalem serbest çalışma, Aile Koleksiyonu

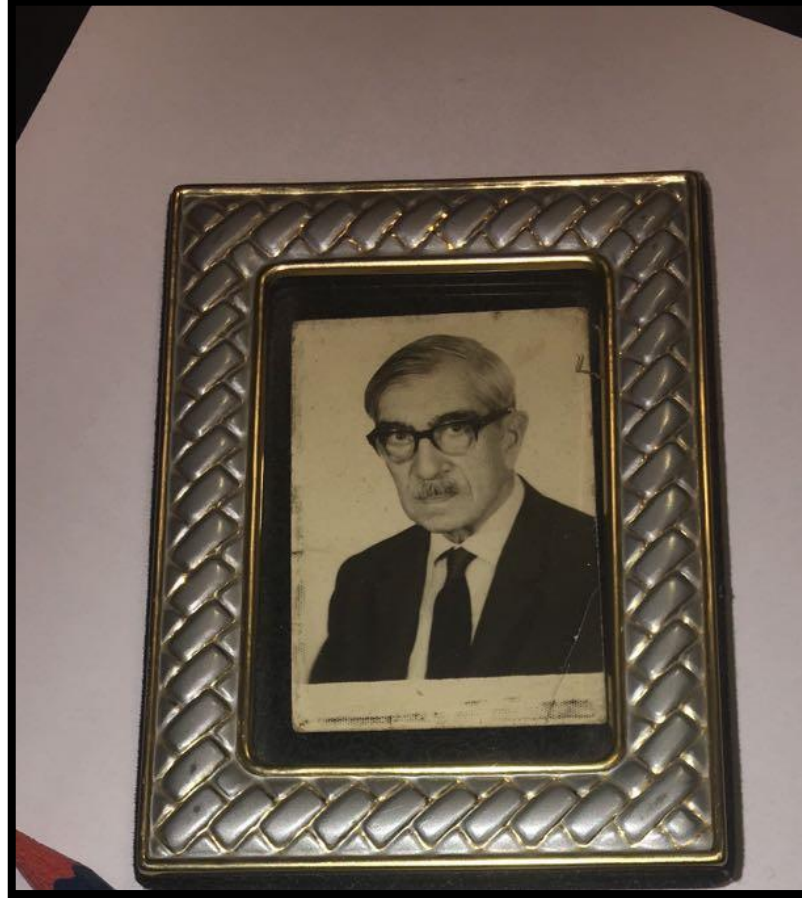
Şekil 2.4. Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, karakalem resim defteri, Aile Koleksiyonu

Şekil 2.5 Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, karakalem resim defteri, Aile Koleksiyonu

Şekil 2.6. Ekber Kazım Muğan, ismi bilinmiyor, Ekber Kazım Muğan, Aile Koleksiyonu

Şekil 2.7 Ekber Kazım Muğan, Aile Koleksiyonu

SONUÇ

Bu çalışmada, Rusya’da sanat eğitimi alan ve devrim sonrasında Türkiye topraklarına sığınan Ekber Kazım Muğan’ın hayatına odaklandık. Uzun yıllar, Rusya’dan bu topraklara gelmiş münevverlerin özellikle Türk milliyetçiliği ve Osmanlı fikir hayatı üzerine etkileri tartışılıp durmuştur. Bu çalışmada ise, kısaca İbrahim Safi’ye de değinerek, işin kültür ve sanat boyutunda bir pencere açmaya çalıştık. Ekber Kazım Muğan’ı şüphesiz diğerlerinden ayıran en önemli özellik, sanat eğitiminin tamamını Rus akademisinde almış olmasındadır. Bu biyografi çalışması, özelde Ekber Kazım üzerine olsa bile, Rusya’da eğitim alan kişilerin özellikle Bolşevik devrimi sonrası, Türkiye’nin kültür ve sanat hayatını nasıl etkilediğini tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Fikir hayatımız üzerinde derin etkileri herkes tarafından kabul edilmiş bu muhacirlerin, diğer boyutlarıyla da ele alınması elzemdir. Çalışmanın ilk

kısımında, Rusya'da devrim öncesi genel durum ve devrim esnasında olanlara kısaca değinilmiş ve bu insanları buraya getiren süreç anlaşılmaya çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Aliyev, Z. (2014). THE COLOURS OF EXILE ÉMIGRÉ AZERBAIJANI ARTISTS. <http://www.visions.az/en/news/603/e94d420d/>
- Armaoğlu, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi
- Armaoğlu, F. (2014). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Arslan, N. O. (2007). Güney Kafkasya'dan Türkiye'ye Gelen Muhacir ve Mültecilerin Durumu (1921-1945). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35. 341-359
- Ateş, S. (2013). Birinci Dünya Savaşı ve Kafkasya. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 2(5). 163-178
- Baran, T. A. (2013). Mütareke Döneminde İstanbul'daki Rus Mültecilerin Yaşamı. <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-64-65-66/mutareke-doneminde-istanbuldaki-rus-multeicilerin-yasami>
- Burbank, J. & Cooper, F. (2011). *İmparatorluklar Tarihi: Farklılıkların Yönetimi ve Egemenlik*, (Çev. Ahmet Aybars Çağlayan). İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Dilan, H. B. (1998). *Siyasi Tarih 1914-1939*. İstanbul: Alfa
- Çetin, E. T. (n.d.). İbrahim Safi. İstanbul: Roche
- Gültekin, G. (n.d.). İbrahim Safi Anısına. Ankara: T.C. Ziraat Bankası Kültür Sanat Merkezi
- Gülboy, B. (2004). *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*. İstanbul: Altın Kitapları
- Hobsbawm, E. (2013). *İmparatorluk Çağı 1875-1914*, (Çev. Vedat Arslan). Ankara: Dost Kitabevi
- Horne, J. (2012). 'Birinci Dünya Savaşında İşçiler ve İşçi Hareketleri'. *I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl*, (Der. Jay Winter, Geoffrey Parker & Mary Harbeck). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- Köksal, A. (1986). *İki Eski Usta: Ekber Kazım Muğan ve Cevat Erkul*.
- McMeekin, S. (2013). *I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Rolü*, (Çev. Nurettin Elhüseyni). İstanbul: YKY
- Renouvin, P. (2004). *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, (Çev. Örgen Uğurlu). İstanbul: Örgün Yayınları
- Strachan, H. (2014). *Birinci Dünya Savaşı*, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal). İstanbul: Say Yayınları

- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi
- Lorrain, P. (2000). *Romanovlar: Bir Hanedanın Sonu*, (Çev. Nihal Önel). İstanbul: Doğan Kitapçılık
- Oder, K. (1982). *Azerbaycan*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Orat, J. A. (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas Göçleri(1828-1943)*. Kars: Kars Kafkas Üniversitesi Yayınları
- Mansuroğlu, S. (2015). Güney Kafkasya'dan Türkiye'ye Göçler (1914-1938). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Karagöz, E. (2011). Kars'ta Heykel Sendromunun Kısa Tarihçesi. <http://www.serhattv.com.tr/print.php?id=17702>
- Muğan, N.(1973). *Arıcının Yıllık İşleri*.
- S.M. Ertuğral, Kişisel Mülakat, Mayıs 20, 2017
- Ş.S. Yücel, Kişisel Mülakat, Mayıs 22, 2017
- Tunalı, İ. (1986). Bilinmeyen Bir Sanatçı: Ekber Kazım Muğan. Sanat Çevresi
- Terlan, M. (2015). Türkiye'de Çalışan Azerbaycanlı Ressamların Yaratıcılığı. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MEHDİYEVA-Terlan-TÜRKİYE'DE-ÇALIŞAN-AZERBAYCANLI-RESSAMLARIN-YARATICILIĞI.pdf>
- Üçgül, S. & Erinç, E. (2015). RUS GÖÇMENLERİNİN İSTANBUL YOLCULUĞU (XX. YÜZYIL BAŞLARINDA). <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/ÜÇGÜL-Sevinç-ERİNÇ-Erdem-RUS-GÖÇMENLERİNİN-İSTANBUL-YOLCULUĞU-20-YY.-BAŞLARINDA.pdf>